

16. Olivo K. The Influence of Spanish on the Pronunciation of the English Phonemes /t/ and /d/ in Students of the Eighth Level of the International Commerce Career at PUCESE. *International Congress on the Didactics of the English Language Journal*, Vol. 2, No.1. 2017.
17. Rozenfeld Julius. Eastern European Struggles to Redefine the Local in a Globalized World. *Postmillennial Trends in Anglophone Literatures, Cultures and Media*. Cambridge Scholars Publishing, 2019. P. 233-245.
18. Swan M., & Smith B. *Learner English: A teacher's guide to interference and other problems*. Cambridge University Press, 2001.
19. University A. I. L1 Interference in the Perception and Production of English Vowels by Arabic Speakers. San Diego: Shirley M. Hufstедler School of Education, 2010.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.299-307>

Наталія Саснко,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
<https://orcid.org/0000-0001-7953-3747>
м. Харків, Україна

Олена Чевичелова,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
<https://orcid.org/0000-0001-5325-5734>
м. Харків, Україна

Використання білінгвальних стратегій під час навчання іноземної мови студентів університету

The use of bilingual strategies in teaching a foreign language to university students

***Анотація.** У статті проаналізовано потенціал та можливості рідної мови в ініомовній підготовці студентів вишу, запропоновано нові білінгвальні стратегії в умовах цифрового середовища навчання в університеті. Простежується зародження ідеї використання виключно іноземної мови під час її навчання, викладено критичні погляди на такий підхід. Пси-*

холінгвістичні дослідження останніх років переконливо доводять користь освітнього білінгвізму як функціонування двох мовних та культурних кодів у мовній свідомості особистості та ефективного інструменту, що сприяє оволодінню іноземною мовою, наведено основні положення білінгвізму. Наголошується на необхідності вивчення стратегій, які використовують комуніканти у ситуаціях білінгвального спілкування, та їх використання в освітньому середовищі. Відзначається значне зростання виробництва та розповсюдження по всьому світу аудіовізуальної продукції, що використовується для різних видів діяльності, зокрема вивчення іноземних мов. Описано одну з білінгвальних стратегій, що була реалізована в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті за допомогою методів паралельного та аудіовізуального перекладу, які розглядаються як ефективні засоби забезпечення зрозумілості введення інформації іноземною мовою та її самостійного тренування. Студенти отримували двомовний сценарій, а також відео- та аудіозаписи нових слів та текстів двома мовами, які розміщувалися на екрані паралельно з їхнім перекладом. Матеріал прослуховувався одночасно з візуальним супроводом, повторювався за диктором у паузах, а потім відпрацьовувався при виконанні творчих та проблемних завдань. При використанні аудіовізуальних засобів електронного середовища відбувається адаптація до особистісних особливостей студентів, що має великий потенціал персоналізації у навчанні мови.

Ключові слова: навчання іноземної мови, студенти університету, аудіовізуальний переклад, паралельний переклад.

Summary. *The potential and possibilities of the native language in teaching a foreign language to university students are analyzed, and new bilingual strategies in the conditions of the digital learning environment at the university are suggested. The emergence of the idea of using only a foreign language during its learning is traced, and critical views on this approach are presented. Psycholinguistic studies of recent years have convincingly proved the benefits of educational bilingualism as the functioning of two linguistic and cultural codes in the linguistic consciousness of an individual and an effective tool that promotes the mastery of a foreign language; the main provisions of bilingualism are given. The need to study the strategies used by communicators in bilingual communication situations and their application in the educational environment is emphasized. There is a significant increase in the production and worldwide distribution of audiovisual products used for various activities, including learning foreign languages. One of the bilingual strategies implemented at Kharkiv National Automobile and Highway University with the use of the methods of parallel and audiovisual translation, which are considered effective means of ensuring the comprehensibility of input information in a foreign language and its self-learning, is described. Students received a bilingual script, as well as video and audio recordings of new words and texts in two languages, which were placed on the screen in parallel with their translation. The material was listened to simultaneously with the visual support, repeated in pauses by the recorded speaker, and then practiced while performing creative and problematic tasks during classes. When using audiovisual means of the electronic environment, adaptation to the personal characteristics of students occurs, which has a great potential for personalization in language learning.*

Key words: foreign language learning, university students, audiovisual translation, parallel translation.

Вступ. Іноземна мова має значний потенціал для формування умов професійної реалізації випускника ЗВО, що обумовлено включенням України до світових соціально-економічних, освітніх та культурних процесів. Володіння іноземною мовою дозволяє професіоналу підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці та впливати не тільки на особисту успішність, але й на успішність організації, в якій він працює, оскільки іншомовна компетенція відкриває доступ до новітніх досягнень науки та промислових технологій, що прискорює впровадження різноманітних інновацій у діяльність організації.

Такі фактори, як розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, пандемія, війна в Україні зумовили перехід значної частини студентства на дистанційну форму навчання та пошук нових ефективних підходів до викладання іноземних мов, одним з яких є білінгвальне навчання, що передбачає функціонування двох мовних та культурних кодів у свідомості індивіда.

У сучасній лінгводидактиці актуалізуються питання вивчення закономірностей формування бі- та полілінгвальної особистості та специфіки освоєння різних лінгвокультур. Нова царина дослідження цієї проблематики стосується поняття «транслінгвізм», що порівняно недавно увійшло в науковий обіг у різних галузях гуманітарного знання та спрямоване на розвиток навичок швидкого, плавного та ефективного переходу з одного мовного коду на інший [4], використання лінгвістичних навичок, досвіду та компетенцій, набутих рідною мовою, навмисне чергування мови введення та продукування [11].

Останнім часом робляться спроби обґрунтувати переваги використання рідної мови у навчанні іноземної порівняно з використанням виключно іноземної мови в іншомовній підготовці та запропонувати інноваційні методи її використання.

Як стверджують деякі дослідники, припущення про те, що використання суто іноземної мови в процесі її викладання є найефективнішим способом навчання, не підтверджується жодними дослідженнями. Хоча використання виключно іноземної мови при її навчанні залишається чинним у багатьох навчальних закладах по всьому світу, аргументи на його користь у кращому разі «недоведені» [12, с. 174], а в гіршому – «шкідливі» й «неспроможні» [15, с. 182].

Світом шириться спадщина М. Берлиця, який закликав зробити вивчення мови якомога більш «природним»: жодного перекладу та практично миттєва участь в комунікативній взаємодії. В. Буцкам та Д. Калдвел, послідовні прихильники використання рідної мови при навчанні іноземної, називають такий підхід рецептом «потоплення», а не «занурення», та пропонують кардинальне переосмислення методології викладання іноземної мови, в якій знання та навички рідної мови становлять основу для вивчення та викладання іноземної мови [3].

Лінгвістичні, психолінгвістичні та соціолінгвістичні дослідження останніх років переконливо доводять корисність освітнього білінгвізму як ефективного інструменту, що сприяє оволодінню іноземною мовою. Активно розвиваються психолінгвістичний та психодідактичний підходи, що обґрунтовують переваги використання рідної мови поряд з використанням мови, що вивчається, в процесі її освоєння.

Останнім часом по всьому світу відзначається значне зростання виробництва та розповсюдження аудіовізуальної продукції, що використовується для роботи, освіти та відпочинку. У сфері вивчення іноземних мов увагу звернено на дидактику аудіовізуального перекладу, який завойовує дедалі більше прихильників серед викладачів, методистів та дослідників проблем іношомовної підготовки.

Мета та завдання статті – проаналізувати потенціал та можливості рідної мови у навчанні іноземної мови студентів вищів, запропонувати нові білінгвальні стратегії в умовах цифрового середовища навчання в університеті.

Методологія та методи дослідження. Психолінгвістичні дослідження свідчать, що рідна мова та мова, що вивчається, перебувають у стані взаємодії, а рідна мова обов'язково бере участь у формуванні думок іноземною мовою, тобто відбувається так звана мовна коактивація [13].

Відповідно до теорії С. Крашена, оволодіння новою мовою залежить переважно від процесу введення мовного матеріалу, який має бути максимально зрозумілим для того, хто навчається. Автор стверджує, що «ми засвоюємо... лише тоді, коли розуміємо мову» [9, с. 21].

Основними положеннями освітнього білінгвізму є такі. По-перше, вивчення іноземної мови в умовах навчального закладу суттєво відрізняється від процесу природного оволодіння рідною мовою, і природне мовне середовище не може бути відтворене на заняттях педагогічними засобами. По-друге, засвоєння мовного матеріалу можливе лише за умови «зрозумілого введення», без якого неможливе ефективне продукування мови. По-третє, тривожність та стрес студентів, викликані введенням незрозумілого матеріалу, ускладнюють опанування іноземної мови, навантажуючи їхній «афективний фільтр». Цей бар'єр когнітивного навантаження можна зняти, використовуючи рідну мову [7].

Практика свідчить, що надійним та ефективним способом забезпечення розуміння інформації при введенні матеріалу іноземною мовою є паралельний переклад рідною мовою того, хто навчається [6].

Паралельний переклад – це переклад, розміщений на одній сторінці з іношомовним оригіналом, завдяки чому тексти обома мовами доступні одночасному зоровому сприйняттю.

Ефективність паралельних текстів як засобу навчання можна пояснити такими фактами: паралельний переклад позбавляє читача необхідності шукати кожне незнайоме слово або вираз у словнику, що не відволікає від змісту тексту, економить час і підвищує інтерес і мотивацію до подальшого читання та навчання; переклад дозволяє свідомо чи несвідомо порівнювати, аналізувати і виводити моделі того, як один і той самий зміст виражається засобами різних мов. Все це дозволяє учням обробляти великий обсяг інформації, що вводиться, за короткий час, збільшувати словниковий запас і набувати впевненості у роботі з іноземною мовою.

Паралельні тексти – поширений спосіб вивчення мов серед поліглотів, тобто людей, які самостійно опановують велику кількість іноземних мов. Наприклад, завдяки цьому методу Генріх Шліман, який, крім археології, був відомий своїм інтересом до мов, опанував шістнадцять мов.

Використання паралельних текстів є найбільш доцільною технікою на початкових етапах вивчення нової мови, оскільки вона забезпечує максимально швидкий доступ до великого обсягу мовного матеріалу, що відповідає критерію зрозумілості, з метою переходу до читання спочатку адаптованої, а потім оригінальної літератури без паралельного перекладу. Такий підхід узгоджується з тезою С. Крашена про те, що «наше завдання – надати учням інструменти, необхідні їм для подальшого самовдосконалення. Нам потрібно забезпечити їх достатньою інформацією, щоб вони могли набути лінгвістичної компетентності, необхідної для того, щоб почати користуватися можливостями неформального середовища, зовнішнього світу» [9, с. 76].

У той час як вибір змісту має важливе значення для вивчення мов, іншим суттєвим завданням є розробка ефективних стратегій навчання. Найбільш передові з цих методів пов'язані з інформаційними та комп'ютерними технологіями.

Освітні установи по всьому світу переживають період переходу від традиційних синхронних методів навчання, що реалізуються в аудиторії, до асинхронних, які можна застосовувати онлайн у будь-якому місці та/або у будь-який час за допомогою дистанційного чи електронного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні цифровізація освіти є актуальною тенденцією реформування та модернізації світової освітньої системи, коли такі джерела інформації, як текст, звук, відео перекладені цифровими мовами [2].

Однією з важливих галузей технічного прогресу є значне збільшення виробництва та розповсюдження по всьому світу аудіовізуальних продуктів, що використовуються для різних видів діяльності, у тому числі для вивчення мов.

Як зауважують Д. Діас Сінтас і С. Массідда [5], все більший розвиток технологій поряд з поглибленням процесів глобалізації уможливили швидке поширення інформації та культурних повідомлень, при цьому розважальна та мультимедійна індустрія почали відігравати вирішальну роль у цих динамічних процесах завдяки аудіовізуальному перекладу (АВП).

АВП як сучасний напрямок у лінгводидактиці також стрімко розвивається у міру вдосконалення цифрових технологій, роблячи вагомий внесок у популяризацію іноземних мов та культур, в основному завдяки продуктам, що супроводжуються або озвучуванням, або субтитрами.

АВП характеризується як передача словесної мови в аудіовізуальних засобах масової інформації та загалом використовується як загальний термін для позначення «екранного перекладу», «мультимедійного перекладу», «мультимодального перекладу» або «перекладу фільмів» [10].

Як варіант АВП викладачі кафедри іноземних мов Харківського національного автомобільно-дорожнього університету використовують паралельний переклад, при якому студенти отримують відео- та аудіозаписи нової лексики та текстів іноземною та рідною мовами для самостійного вивчення поза аудиторією. Словник до текстів і самі тексти розміщуються на екрані паралельно з перекладом, а матеріал прослуховується одночасно з візуальним супроводом і повторюється в паузах за диктором стільки разів, скільки необхідно студенту для ефективного запам'ятовування.

Отже, матеріал відпрацьовується методом дрилінгу (техніка, яка наголошує на повторенні структурних патернів за допомогою усної практики). Попри певний скептицизм щодо дрилінгових вправ, цей метод довів свою ефективність і багато років використовується на заняттях з іноземної мови.

У своїй простій формі дрилінг означає прослуховування моделі, наданої викладачем (або диктором у записі), та повторення почутого. Незважаючи на деяку одноманітність, дрилінг залишається корисним методом, який не можна недооцінювати, особливо у поєднанні з творчими завданнями, що виконуються на основі відпрацьованого матеріалу.

Дрилінг може допомогти зосередитися на точності висловлювання; надати студентам інтенсивну практику слухання та промовляння певних слів чи фраз; запропонувати безпечне середовище для експериментів із продукування мови; дає можливість почути правильну вимову слова чи фрази; надає можливість отримати миттєвий зворотний зв'язок, оскільки студент одразу чує правильну вимову;

а також допомагає у запам'ятовуванні та автоматизації мовленнєвих моделей та мовленнєвих фрагментів [14].

Вирішуючи проблему запам'ятовування лексичних одиниць і формування білінгвального лексикону, ми спиралися на теоретичні підходи та дослідження запам'ятовування іншомовних слів Р. Аткинсона. Багатокомпонентна модель пам'яті, запропонована Р. Аткинсоном і Р. Шиффріном ще в 1968 році [1], довгий час була основною теорією пам'яті в когнітивній психології. Ідея моделі полягає в тому, що пам'ять складається з трьох «сховищ»: сенсорного регістру, короткочасної пам'яті та довготривалої пам'яті. Передбачається, що інформація передається між цими сховищами лінійно, і цей процес описується як введення, обробка та виведення інформації. Згідно з цією моделлю, спочатку інформація сприймається органами почуттів і надходить у сенсорну пам'ять, потім вона переходить у короткочасну пам'ять, з якої, за наявності достатнього повторення, вона переходить у довготривалу пам'ять. Якщо ж достатнього повторення немає, то інформація забувається і витрачається з короткочасної пам'яті у процесі «заміщення» чи «розпаду». Кожне сховище має свої параметри ємності та тривалості зберігання, а також канали кодування інформації, які поділяються на три види: 1) візуальний; 2) акустичний; 3) семантичний. За нашого підходу ми задіяли всі три канали, при цьому засвоєння смислових одиниць текстів покращувалося при кожному повторному прослуховуванні.

Потім ми використовували матеріал, який вже був відпрацьований із застосуванням техніки дрилінгу, у нових контекстах, варіюючи його за допомогою замін, трансформацій, розширень, нових комбінацій, виконання творчих чи проблемних завдань під час занять.

Цей підхід можна розглядати як варіант адаптивного навчання [8], що володіє великим потенціалом автономії та персоналізації у навчанні мови, а адаптивні технології в останні роки у зв'язку з розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій набувають все більшої популярності. Під адаптивною технологією розуміється система, адаптована для студентів з різними інтелектуальними, емоційними та поведінковими здібностями, а мета адаптивних технологій – полегшити онлайн-навчання, адаптоване до потреб окремих індивідів, які з більшою ймовірністю досягають кращих академічних результатів, якщо беруться до уваги їх особистісні характеристики.

Висновки з дослідження. У зв'язку з полікультурними процесами, що відбуваються у сучасному суспільстві, виникає необхідність переосмислення у навчанні іноземних мов потенціалу білінгвізму як функціонування двох мовних та культурних кодів у свідомості індивіда. Необхідно вивчати стратегії, які використовують комуніканти

у ситуаціях білінгвального спілкування, а викладачі іноземних мов повинні мати у своєму розпорядженні перевірені методи раціонального використання білінгвізму та можливість обирати, які з них сприятимуть досягненню освітніх цілей у конкретному навчальному та культурному контексті.

Одну з таких стратегій ми реалізували за допомогою методів паралельного та аудіовізуального перекладу. Студенти отримували двомовний сценарій, а також відео- та аудіозаписи нових слів та текстів двома мовами, а словник до текстів і самі тексти розмішувалися на екрані паралельно зі своїми перекладом. Матеріал прослуховувався одночасно з візуальним супроводом, повторювався у паузах за диктором, а потім відпрацьовувався при виконанні творчих та проблемних завдань під час заняття.

При повторенні слів та фраз студенти отримували негайний зворотний зв'язок, слухаючи правильну вимову диктора. Такий звуковий зворотний зв'язок допомагає тим, хто навчається, покращити навички вимови. При виконанні творчих та проблемних завдань зворотний зв'язок був зосереджений на змісті тексту, що дозволяло студентам бути активнішими у спілкуванні, не фокусуючись на граматичних помилках чи неправильній вимові.

При використанні аудіовізуальних засобів електронного середовища відбувається персоналізація навчання, яка демонструє свою ефективність, оскільки така форма навчання адаптується до особистісних характеристик студентів. Очевидно, що якщо студенти навчаються з урахуванням власних індивідуальних характеристик, вони з більшою ймовірністю досягають кращих академічних результатів.

Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані з набуттям додаткового досвіду використання методу аудіовізуального перекладу, який є перспективним напрямом навчання іноземних мов, та оцінкою його ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Atkinson R. C., Shiffrin R. M. Human memory: A proposed system and its control processes. *Psychology of learning and motivation*. Academic Press, 1968. Vol. 2, pp. 89–195.
2. Baryshnikova O., Kostenko A., Voskoboinikov S. Digital technologies in foreign language learning. *E3S Web of Conferences*, 2021. 273, 12144. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127312144>.
3. Butzkamm W., Caldwell J. A. W. *The Bilingual Reform: A Paradigm Shift in Foreign Language Teaching*. Tübingen: Narr, 2009. 260 p.
4. Chen X. Translingual Practices in the First-year International Students' English: Academic Writing. *International TESOL Journal*. 2017. Vol. 14. Iss. 1, pp. 25–50.
5. Diaz-Cintas J., Massidda S. Technological advances in audiovisual translation, in Minako O'Hagan (ed.) *The Routledge Handbook of Translation and*

- Technology. London: Routledge, 2019, pp. 255–270. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315311258>.
6. Kazakov G. Parallel translation as a language learning instrument (July 5, 2021). EDULEARN21 Proceedings. URL: <https://ssrn.com/abstract=3992862>.
 7. Kempert S. Children's scientific reasoning in the context of bilingualism. *International Journal of Bilingualism*. 2015. 19 (6), pp. 646–664.
 8. Kerr P. Personalization of language learning through adaptive technology: Part of the Cambridge Papers in ELT series. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
 9. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition, Phoenix, 1995. 209 p.
 10. Lertola J. From translation to audiovisual translation in foreign language learning. *Trans. Revista de traductología*, 2018, 22, pp. 185–202.
 11. Lewis G., Jones B., Baker C. Translanguaging: origins and development from school to street and beyond. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. 2012. 18(7), pp. 641–654.
 12. Macaro E. Issues in target language teaching. Field, Kit, ed. *Issues in Modern Foreign Languages Teaching*. Abingdon: Routledge. 2000. pp. 171–189.
 13. Rankin J., Grosso S., Reiterev S. Effect of L1 co-activation on the processing of L2 morpho-syntax in German-speaking learners of English. *Proceedings of the 13th Generative Approaches to Second Language Acquisition Conference*. Somerville. MA. 2016, pp. 196–207.
 14. Tice J. Drilling 1. Teaching English, British Council, BBC. 2016. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/drilling-1>.
 15. Turnbull M, Dailey-O'Cain J. First language use in second and foreign language learning. Bristol: Multilingual Matters, 2009.